

گشت و گذاری در موزه‌ی جانورشناسی پردیس کشاورزی و منابع طبیعی دانشگاه تهران

محمدحسین بایرامی، دانشجوی مقطع کارشناسی گیاه پزشکی

پردیس کشاورزی و منابع طبیعی دانشگاه تهران | Hosein.bairami@ut.ac.ir

مستولان از داخل و خارج کشور و نیز انبوه دانش آموزان و دانشجویان مراکز مختلف آموزشی و دانشگاه‌های سراسر میهن اسلامی مان قرار می‌گیرد.

پردیس کشاورزی و منابع طبیعی دانشگاه تهران واقع در کرج یکی از قدیمی‌ترین، جامع‌ترین و بزرگ‌ترین مرکز آموزش عالی کشاورزی کشور است که علاوه بر دارا بودن امکانات آموزشی و پژوهشی گسترده که در قالب گروه‌های آموزشی با آزمایشگاه‌ها، کارگاه‌ها و تجهیزات پیشرفته پژوهشی متجلی است، از واحدهای تحقیقاتی آموزشی دیگری نیز بهره‌مند است که موزه‌ی جانورشناسی یکی از آنها است.

موزه‌ی جانورشناسی دانشکده کشاورزی دربرگیرنده‌ی مجموعه‌ی منحصربه‌فردی از گروه‌های مختلف جانوری شامل پستانداران، پرندگان، آبزیان، حشرات و گونه‌های زیان‌آور و یا مفید در کشاورزی است که در کنار آن‌ها روش‌های مبارزه با حشرات (مانند ملخ) و نیز افسانه‌هایی در رابطه با جانوران به‌صورت مدل و ماکت به همراه اشعار گوناگون به نمایش گذاشته شده است.

تاریخ نشان می‌دهد که ایرانیان باستان از سه هزار سال پیش از میلاد، بسیاری از جانوران را می‌شناختند و با آن‌هایی که زیانکار بودند، همواره ستیز می‌کردند. در کتاب مقدس اوستا، جانوران زیان‌آور را «خرفستر» و در فرهنگ فارسی نیز «خراستر» گفته‌اند. استاد ابراهیم پورداوود در مجله ایران امروز می‌نویسد در ایران باستان کشتن «خرفستران» از تکالیف دینی و از اجزای کردار نیک به شمار می‌آمده است و به‌ویژه به بزرگان دین دستور داده شده بود تا هر چه بیشتر در کشتن این زیانکاران بکوشند، زیرا معتقد بودند هر چه بیشتر خرفستران اهریمنی کشته شوند جهان پاک‌تری، از آلائش آن‌ها مصون خواهد ماند.

در نابودی خرفستران، پیشوایان دینی بیش از دیگران مسئولیت داشتند. هر موبدی دارای چوب‌دستی سرسیخ‌دار آراسته به چرم به نام «خرفسترغن» بوده که با آن خرفستران را نابود می‌کردند، زیرا که ایرانیان باستان عقیده داشتند که آن‌چه بد و زیان‌آور است و یا برهم زن زندگی خوش و آسوده است

این موزه که از نظر توجه به اصول علمی، قدمت و تعداد نمونه‌ها در نوع خود در کشور و حتی در منطقه‌ی خاورمیانه کم‌نظیر است، از دیرباز علاوه بر اینکه محل تحقیق دانش‌پژوهان خصوصاً دانشجویان و استادان رشته‌ی گیاه‌پزشکی بوده است، همه‌ساله مورد بازدید صدها نفر از شخصیت‌ها، اساتید و

به عبارت درست‌تر مدرسه‌ی عالی فلاح‌ت آن روز، از وزارت کشاورزی جدا شد و به دانشگاه تهران پیوست تنها دو اتاق به موزه اضافه گردید. از سال ۱۳۲۴ تا ۱۳۳۱ به سبب وجود مشکلات مالی و فنی یک اتاق دیگر به این مجموعه اضافه شد اما از سال ۱۳۳۱ به بعد به تدریج هفت اتاق و سالن‌های بزرگ دیگر در طبقه‌ی دوم همان ساختمان به آن اضافه گردید و موزه وارد مرحله‌ی تازه‌ای از رشد و گسترش خود گردید.

هم‌اکنون موزه دارای ۱۷ سالن نمایشی به مساحت تقریبی ۲۰۰۰ مترمربع در دوطبقه است که در آن مجموعه‌ای از جانوران مختلف، عکس‌ها و پوست‌های جالبی از تک‌یاختگان و همچنین مولاژهای گوناگونی از آناتومی اندام‌های درونی و بیرونی و غیره به نمایش گذاشته شده است که در همه حال نه تنها توان علمی موزه را به گونه‌ی چشمگیری بالا برده بلکه نقش و اهمیت آن‌ها را در علوم کشاورزی، بهداشت انسان و دام نیز به خوبی معرفی می‌کند.

توانایی‌های علمی موزه جانورشناسی

بخش عمده‌ی مجموعه‌های جانوری موزه مربوط به فلات ایران است که در این میان حشرات از لحاظ شمار گونه‌ها غنی‌تر از دیگر گروه‌های جانوری است. در سالن‌های متعدد آن گروه‌های مختلف حشرات به ویژه آن‌هایی که گیاهان زراعی را مورد حمله قرار می‌دهند یا جانورانی که در دام‌پروری‌ها و دامداری‌ها مشکلات بهداشتی و دامپزشکی مهمی پدید می‌آورند و یا به عنوان ناقل و انگل، بهداشت انسان را به خطر می‌اندازند با شیوه خاصی به نمایش گذاشته شده‌اند.

در راستای شناخت فون جانوران ایران، از ۲۵ سال پیش در موزه پژوهش‌های با ارزشی روی حشرات ایران انجام شده است. هزاران گونه از نقاط مختلف ایران جمع‌آوری شده و پس از شناسایی و تنظیم کلکسیون‌ها بر اساس رده‌بندی علمی، در مخزن ویژه‌ی حفاظت نگهداری می‌شوند. افزون بر جانوران فلات ایران، شماری چند از جانوران غیربومی مانند کانگورو، انواع میمون‌ها و پستانداران اولیه نیز نگهداری می‌شوند که همه‌ی آن‌ها جزو جانوران کمیاب یا ویژه‌ی مناطق مشخصی از جهان می‌باشند. وجود آن‌ها در موزه نه تنها بر غنای علمی موزه می‌افزاید بلکه سبب ایجاد جاذبه و انگیزه در بازدیدکنندگان هم می‌شود.

اهریمنی و سزاوار ستیز و دشمنی است. امروزه دانش زیست‌شناسی و رشته‌های وابسته‌ی آن با پیشرفت شگفت‌انگیز خود، بسیاری از نکات تاریک زندگی جانوران را آشکار کرده و موجودات زیان‌آور و سودمند را تفکیک کرده است. همچنین اکوسیستم‌های طبیعی به‌دقت مطالعه و اسرار پیچیده‌ی آن‌ها کشف و نشان داده شده که هرگونه دخالت‌های نسنجیده‌ی انسان، سبب برهم زدن تعادل زیستی شده و فاجعه‌های جبران‌ناپذیری را در پی داشته است.

موزه‌ی جانورشناسی پردیس کشاورزی و منابع طبیعی که مانند دیگر موزه‌ها، مجموعه عظیمی از اندوخته‌های علوم و دانستنی‌ها را در خود جای داده است از لحاظ غنای علمی، فراوانی و تنوع گونه و حتی شیوه‌های نمایشی نمونه‌ها در نوع خود کم‌نظیر است. این موزه می‌تواند آگاهی‌های علمی بازدیدکنندگان را افزایش دهد و در آموزش و پژوهش‌های علمی به‌ویژه تنظیم پایان‌نامه‌های دوره‌های کارشناسی ارشد و دکتری، به‌عنوان یک مرجع علمی پرتوان، سودمند باشد.

تاریخچه‌ی موزه جانورشناسی

موزه‌ی جانورشناسی دانشکده کشاورزی در سال ۱۳۰۷ هجری شمسی به‌وسیله‌ی شادروان جلال افشار استاد جانورشناسی دانشکده‌ی کشاورزی دانشگاه تهران پایه‌گذاری شد. موزه نخست دارای یک اتاق بود که در آن مجموعه‌ای از جانوران و حشرات زیان‌آور و سودمند که از نقاط مختلف ایران جمع‌آوری و شناسایی شده بودند نگهداری می‌شد.

این مجموعه به‌طور عمده در عملیات درس جانورشناسی مورد استفاده قرار می‌گرفت. بنا به نوشته‌ی افشار در طول ۱۷ سال یعنی از سال ۱۳۰۷ تا ۱۳۲۴ که دانشکده‌ی کشاورزی یا

بخش عمومی

شامل انواع جانوران بومی و غیربومی از بسیاری از رده‌های جانوری بوده که توضیحاتی در زمینه‌ی زیست‌شناسی آن‌ها ارائه شده است. این بخش برای آموزش دانشجویان و دانش‌آموزان مورد استفاده قرار می‌گیرد و نمونه‌هایی از آفات کشاورزی هم وجود دارد که روش‌های مبارزه با آن‌ها به نمایش گذاشته شده است.

کتابخانه‌ی اختصاصی

موزه برای برطرف کردن نیازهای علمی خود دارای کتابخانه‌ی کوچک تخصصی است که بیشترین کتاب‌های آن متعلق به شادروان استاد جلال افشار است که طبق وصیت‌نامه‌ی به موزه اهداء شده‌اند. اغلب این کتاب‌ها به زبان روسی است و در کنار آن‌ها کتاب‌های علمی جانورشناسی دیگری نیز به زبان‌های انگلیسی، فرانسه، آلمانی و فارسی وجود دارند که همه‌ی آن‌ها در سال‌های اخیر خریداری شده‌اند. در این کتابخانه برخی از مجله‌های علمی دوره‌ای

در زمینه‌های جانورشناسی و حشره‌شناسی، به زبان فارسی و خارجی وجود دارند که برای علاقه‌مندان سودمند می‌باشند. همچنین مقاله‌ها و نشریه‌های زیادی که از منابع علمی مختلف جهان دریافت می‌شود جمع‌آوری گردیده‌اند.

کارگاه تاکسیدرمی

به‌منظور خشک کردن جانوران مختلف اعم از مهره‌داران و بی‌مهرگان، کارگاه تاکسیدرمی به وجود آمده است که بسیاری از جانوران موزه حتی پستانداران بزرگ در کارگاه تاکسیدرمی موزه و به دست کارکنان فنی آن تاکسیدرمی و به نمایش گذاشته شده‌اند.

کارگاه عکاسی و چاپ فیلم

کارگاه عکاسی موزه دارای دوربین‌های مختلف عکاسی، پروژکتورهای فیلم، اسلاید، اورهد و دیگر لوازم عکس‌برداری از روی نسخه‌ها، مدارک علمی و یا نمونه‌های زنده است. وسایل عکاسی نه‌تنها در تهیه پوست‌های بزرگ نمونه‌های جانوران، خسارات و زیست‌شناسی آن‌ها در جهت شناسایی و نمایش آن‌ها در موزه به کار گرفته می‌شود بلکه در تدارک عکس و نمودارها برای کتاب‌های علمی، پایان‌نامه‌های دانشجویی و مقاله‌های تحقیقاتی نیز مورد استفاده قرار می‌گیرند. تقریباً تمامی عکس‌ها و نمودارهای علمی کتاب‌ها و مقاله‌هایی که تاکنون به وسیله‌ی اعضای هیئت‌علمی گروه گیاه‌پزشکی به چاپ رسیده‌اند، در کارگاه عکاسی موزه تهیه و چاپ شده‌اند.

با توضیحات ذکر شده، از علاقه‌مندان دعوت می‌شود بازدید از موزه‌ی جانورشناسی پردیس کشاورزی و منابع طبیعی دانشگاه تهران را از دست ندهند. در پایان از ریاست موزه جناب آقای دکتر علیرضا صبوری و کارشناس موزه جناب آقای مهندس ترک نهایت تشکر را داریم.

برنامه‌های بازدید از موزه

بازدیدهای دانش آموزی و دانشجویی: روزهای زوج با هماهنگی قبلی صبح‌ها در ساعات ۹-۱۲ و بعد از ظهرها در ساعات ۱۵:۳۰-۱۳:۳۰ منبع
بازدید همگانی: پنج‌شنبه‌ها و جمعه‌ها از ساعت ۹-۲۰ در بهار و تابستان و ۹-۱۷ در پاییز و زمستان.

راهنمای موزه‌ی جانورشناسی دانشکده کشاورزی و منابع طبیعی دانشگاه تهران. تهیه و تنظیم دکتر ابراهیم باقری زنوز.